د افغانستان اسلامي جمهوریت ولس محوره حکومتولي

د سیمه‌ییزه ادارو د اصلاحاتو تګلاره

د افغانستان اسلامي جمهوریت
د زمری میاشت، ۱۳۹۷ کال

پیلیزه وینا

افغان دولت هڅه کوي چې په هېواد کې متوازنه اقتصادي او سياسي پرمختيا رامنځته کړي. په تېره یوه لسیزه کې موږ وکولای شول، چې د اړوندو وزارتونو په شمول د مرکزي دولت بنسټونه پیاوړي کړو. په دې وروستيو کې بیا دې هم بريالي شو، چې د ښاروالیو او کلیو په کچه حکومتولۍ کې ښه والي راولو، له همدې امله د متوازنې پرمختيا هدف د تحقق لپاره د سیمه‌ییزې حکومتولۍ په برخه کې د یوې ټولیزې پالیسۍ طرحه اړینه چاره ګڼل کېږي.

متوازنه پرمختيا په دې درېو برخو کې پرمختګ ته اړتيا لري: د امنيت ټينګښت، د قانون حاکمیت او متوازنه اقتصادي پرمختيا. دغه درې برخې له یو بل سره خپل‌منځي اړیکې لري. د امنيت ټينګښت د هېواد په ټولو ولسواليو کې د افغان امنيتي ځواکونو په شتوالي پورې تړلی دی. موږ په دې باور یو، چې د وخت په تېریدو سره، په را روانو څلورو کلونو کې به د امنيتي ځواکونو په دوامداره پرمختګ او هوايي ځواکونو درې برابره کېدلو او ځانګړو ځواکونو په دوه برابره کېدلو سره به بیا ټول هېواد د امنيتي ځواکونو واک رامنځته   د ارزښت وړ ټکی دا دی، چې د ځوانو رهبرانو یو نوی نسل د دفاعي ځواکونو او پولیسو په تشکیلاتو کې د لوړو بستونو د ترلاسه کولو په حال کې دي. په همدې ترتیب سره د ملي پولیسو په لیکو کې د اصلاحاتو عملي کولو بهیر پیل شوی دی. له ترهګرۍ سره له مبارزې سره له هېوادوالو د امنيت ټينګښت ته د پولیسو تمرکز په مقصد، د عامه نظم او پوله ساتو ځواکونو تشکیل له کورنیو چارو وزارت څخه لېږي شو.

دويمه دا چې متوازنه پرمختيا د قانون حاکمیت ته اړتيا لري. په اسلامي فقه کې د عدالت ټينګښت د یو دولت د تشکيل بنسټ جوړوي او افغان عالمان د اسلامي فقهې د عملي کیدو بېلګې او د هغې د درناوي اوږده مخینه لري. خو زموږ تاریخ وايي، چې په تېر کې داسې پړاوونه هم ول، چې عدالت په کې په سمه توګه نه ؤ پلی شوی. د دغو پړاونو د تشکیل لاملونه د بهرنیانو یرغلوونه او کورنۍ جګړې وې، چې د دولتونو د ړنګېدو لامل شوي وو.

د دغه ډول بدلونونو پيښيدل زيات لاملونه لري، خو اصلي لامل یې همغه په سوله‌ییزه بڼه د زعامت مقام ترلاسه کولو لپاره د یو ټولیز میکانیزم نشتوالی دی. د هېواد اساسي قانون، چې له ډېرو مشورو او بحثونو وروسته تصویب شو، داسې یو چوکاټ وړاندې کوي چې پر بنسټ یې راتلوونکې ثبات د خلکو له‌خوا د ډیموکراتیکې حکومتولۍ له لارې تضمین شي. د اساسي قانون دحکمونو پر بنسټ، به هڅه وکړو، چې په راروانه کې د عدالت د ټينګښت په برخه کې متوازنه او اوږدمهاله تګلاره وړاندې کړو.

درېم دا چې متوازنه پرمختيا د هستوګنې ځای ته له پاملرنې پرته ټولو افغانانو ته د اقتصادي فرصتونو رامنځته کولو اړتیا لري. له همدې امله موږ داسې یو اقتصادي ماډل رامنځته کړی، چې پر بنسټ یې سیمه یيزه اقتصادي ستراتیژیو او بنسټونو ته ډېره ترجیح ورکول شوې ده. موږ همدارنګه په سیمه‌ییزه کچه هم د اصلاحاتو وړاندېز کړی او سیمه یيزه اقتصادي ستراتیژیو ته‌مو په سیمه‌ییزه کچه‌تراو ورکړی دی. په دې باور یو، چې د دغو اصلاحاتو عملي کیدل به په افغانستان کې متواز نې، رڼې او خوندي پرمختيا ته زمینه برابره کړي.

محمد اشرف غني

د افغانستان د اسلامي جمهوریت رئیس

لنډیز

دغه پالیسي د افغانستان د سیمه‌ییزه ادارو په اړه په یوې تولیزې مطالعې سره پیلېږي. وروسې به د حکومتولی پر وړاندې د ننګونو او د بیخبناوو(زیربناوو) د ننګونو په ګډون د سیمه‌ییزې ادارې د پرمختیا پر وړاندې ننګونو ته کتنه وشي.ه عمده‌ننګونو به، چې د سیمه‌ییزې حکومتولی د قوانینو او مقررو نوي کول، د ولایتونو او ښاروالیو د درجه‌بندی معیارونو بیاکتنه او د ولسوالیو په کچه د اصلاح شوې حکومتولی زیربناوې دي، بحث وشي. دریم، مونږ باید د دغه لرلید د پلی کیدو په حقوقي اړتیاوو بحث وکړو.

په دغه موضوع کې د سیمه‌ییزه‌ادارو، ښاروالیو او ولایتي شوراګانو د قوانینو نوي کول او بیاکتنه شاملېږي، چی د محلی اداراتو او دسمیه یزه شوراګانو جامع (ولایتي، ښاروالی، ولسوالی او قریو) قانون به جوړشی. څلورم، موږ د سیمه‌ییزه ارګانونو ادارې او د هغو بنسټونو چارې چې د دغه لید لوري د یوې ستړې برخې د پلی کیدو مسؤلیت لري کتنه کوو او په لنډه توګه به خپل وړاندېزونه مطرح کړو.

د افغانستان سیمه‌ییزه حکومتولی جوړښت ته کتنه

افغانستان کولای شی د ۸ اقتصادي حوزو لرونکې اوسي، افغانستان ۳۴ ولایتونه، ۳۸۷ ولسوالی، ۱۶۵ ښاروالی او ۴۵۵۳۸ کلي لري. دا چې د هېواد د حکومتولی سیستم متمرکز دی؛ د کورنیو چارو وزارت د پولیسو او ځایي بنسټونو په ګډون، ټولې کورنی چارې اداره کولې. په (۲۰۰۷) کال کې د سیمه‌ییزه ادارو ملکي برخه، د کورنیو چارو له وزارته را بېله او په پایله کې د سیمه ییزه‌ارګانونو خپلواکه اداره رامنځته شوه. اوسمهال ټول والیان او ښاروالان خپل کاری ګزارشونه د سیمه‌ییزه ارګانونو خپلواکې‌ادارې له لارې جمهور رئیس ته وړاندې کوي. د سیمه یېزه ارګانونو خپلواکه‌اداره دسیمه یېزه‌ادارو د مدیریت په موخه، والیان، ولسوالان او ښاروالان دمقررۍ لپاره جمهور رئیس ته وړاندېز کوي. هره یوه له دغو ادارو څخه د هېوادوالو د یوې ارتباطي برخې په توګه فعالیت کوي.

په هر حال، د سیمه‌ییزه ادارو د حکومتولی په اوسني سیستم کې یو لړ کلیدي ستونزې شته. لومړی دا چې‌موږ لا تر اوسه له قول اردوګانو پرته، د اقتصادی ستراتیژیو رامنځته کولو په موخه له ولایتي کچې څخه رابهر شوي نه یو. دویم دا چې زموږ د ولایتي حکومتولی د جوړښت په برخه کې قانون‌جوړونه په سمه توګه نه‌ده ترسره شوې. د ولایتونو مدیریت د والیانو په لاس د واک له تمرکز څخه پیل تر کوچني رول پورې، چې هغه‌د ولایتي شوراګانو د همغږۍ چارې دي، مسایل رانغاړي، چې مدیریت یې یوازې پر امنیتي مسایلو رامتمرکز دی. دریم داچې پر ځینو ولسوالیو د دولت واک په ټېټه کچه حتی صفر کې دی. دغې چارې یوه امنیتي او عدلي تشه رامنځته کړې ده، چې د دولت ضد عناصر د دغې تشې د ډکولو په هڅه کې دي.

د ښاروالیو چارې په نسبي توګه زیات وضاحت لري. د ښاروالیو قانون دښاروالیو اساسي مسوولیتونه ټاکلي دي. دغه قانون ښاروالیو ته اجازه ورکوي، چې د یوازیني سیمه‌ییز بنسټ په توګه د خپلو خدماتو په بدل کې له‌ښاریانو محصول واخلي. د هغوئ د خدماتو وړاندې کولو اساسي جوړښت تر دې مهاله اغېزناک نه دی، خو لړ تر لړه روڼ دی. سره له دې، چې اساسي قانون وضاحت لري، چې ښاروالان باید انتخابي وي، خو تر اوسه دغه کار نه‌دی ترسره شوی. خو له نیکه مرغه ، چې موږ د سیمې په کچه ډېر بریالیتوبونه لرو. د ملي پیوستون پروګرام او د هغه ځایناستی (ولسي تړون) د کلیو د ونډې اخیستنې لپاره یو څرګند او ټینګ چوکاټ چمتو کړی دی. افغان دولت د کلیو شوراګانو رامنځته کولو او د بلاعوضه مرستو چمتو کولو له لارې وکولای شول، چې د هېواد په کچه‌زرهاوو کلیو ته د خپل واک لمنه وغځوي. سر بیره پردی د ولسی تړون پروګرام پراختیا موندلی تر څو ښاري سیمې تر خپل پوښښ لاندې راولي. دغه سیمه‌ییز بنسټونه په لاندې جدول کې خلاصه او وروسته بیاله جزئیاتو سره تشریح شوي دي.

سیمه‌ییزې کلیدي کچې

اداري دفترونه	لنډيز
ملی	د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکه اداره په ۲۰۰۷ کال کې د سیمه‌ییزې حکومتولی د ملکي چارو د تنظیم په موخه جوړه شوه. د ټولو ولایتونو، ولسوالیو او ښاروالیو اداري د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې اداري له لاري جمهور رئیس ته راپور ورکوي.
سیمې (زونونه)	د افغانستان اوه اساسي زونونه د نظامي قول اردوګانو او پولیسو سره هم ردیفه دي، موږ په پام کې لرو، چې د مرکزي زون او اوه‌زونونو د سیمه‌ییزې اقتصادي ودې په موخه، د اړوندو اقتصادي ادارو استازولی جوړې کړو.
ولایتونه	افغانستان ۳۴ ولایتونه لري، چې د هر یو په سر کې یې والي او د اړونده وزارتونو رئیسان قرار لري. همدارنګه عدلي او قضایي بنسټونه هم په ولایتي مرکزونو کې شتون‌لري.
ولسوالی	د ولسوالیو په ادارو کې ولسوالان، د نورو وزارتونو او اړوندو ادارودربمه درجه واحدونو مسؤ لان، امنیتي او دفاعي مسؤلان او د عدلي او قضایي بنسټونه د ولسوالیو شاملېږي.
ښاروالی	په افغانستان کې له ۱۶۵ څخه زیاتې ښاروالۍ شته، چې د۱۳۷۹ هـ ش کال کې د ښاروالیو د تصویب شوي قانون پر بنسټ اداره کېږي.
کلي	د ملي پیوستون او ولسي ترون پروګرامونو،د سیمه‌ییزې حکومتولی دلمړني جوړښت په توګه د کلیو پرمختیایي شوراګانو د رسمي کیدو په برخه کې مرسته کړې ده.

(۱) زونونه

موږ خپل تحلیل له ټولو ستر سیمه‌ییز واحد څخه، چې زون دی، پیلوو زونونه په افغانستان کې‌کابو شپږو اکولوجیکي زونونو او پنځو سنیزو حوزو ته اطلاقېږي. دا په داسې حال کې ده، چې دغه زونونه جلا سیاسي واحدونه نه دي. افغانستان کولې شي د اتو زونونو لرونکې وي، چې د اوه قول اردوګانو او د پولیسو د مرکزو سره هم ردیف دي.د سیمه‌ییزې اقتصادي ستراتیژۍ د پرمختیا لپاره به له سیمه ییزه واحدونو څخه کار واخستل د دا دول نوښت لپاره ځینې لومړني کارونه شته دي، په افغانستان کې د هلمند او ننګرهار پرمختیایي اداري له لسیزو راهیسي شتون لري. د اوبو او برېښنا وزارت په جوړښت کې د افغانستان د اوبو حوزو اړوند پنځه ریاستونه لرو. په دې برخه کې د امریکا (د تینسي اداري)او د پاکستان د (لاهور د پراختیا اداري)ځېرنې شتون لري.

لکه څرنګه چې مونږ د پلازمینې پرمختیایي خپلواکه اداره لرو. مونږ به د دغې پالیسۍ د تطبیق له لارې اوه، د زونونو پرمختیایی اداری را منځته کړو. هره سیمه‌ییزه پرمختیایي اداره به اړوند زون کې د پرمختیایي پروژو د طرحې، پلانونې، پلي کیدو او څارنې مسؤلیت لري. یا په بل عبارت دغه اداري د پروژې خاوندانې دي. هره سیمه‌ییزه پرمختیایي اداره به د یو دولتي شرکت په بڼه جوړه شي.

پرسیمه ییزه‌زونونو تمرکز به عمده ګټې را منځته کړي. په لومړي ګام کې به موږ لازیاته متوازنه اقتصادي جغرافیایي پرمختیا رامنځته کړو. تر دې مهاله ډېرواقتصادي پروګرامونو او پالیسیو په کابل کې د پروژوپر تطبیق تمرکز درلود او یوازې کم شمېر پروژې دځینو ولایتونو په مرکزونو کې پلي شوي دي. په دویم ګام کې به په دې ډول تمرکز سره وکولی شو، پالیسي جوړونه د هغوله تطبیق دندو څخه په روښانه بڼه جلا کړو. اوس وخت وزارتونه د خپل و خت او منابعو لویه برخه د پروژو په تطبیق مصرفوي چې دا باید بدلون ومومي. وزارتونه باید پالیسي او قانون جوړونکي وي او د زون

پراختیایی اداري باید ددغه پالیسو تطبیق کوونکي اوسي. په درېم قدم کې به د زون پرمختیایي اداري دزونونو ترمنځ د تکمیلي پرمختیا سبب وي. دغه چاره به دترانزیتي ادغام او هغو سیمه ییزه اقتصادي پروژو د مدیریت، چې ښايي په بېلابېلوزونونو کې وجود ولري ښه والي راولي .

د افغانستان د زونونو لنډيز

زون	ولایتونه	نفوس	لنډيز
پلازمینه	کابل، پنجشیر، کاپیسا، میدان وردګ او پروان	7,179,727	دغه زون د کابل د موجودیت په بنا د افغانستان تر ټولو لوی زون دی، تولیدات ددغه زون اقتصادی کلیدی ساحه حسابیږي، د کابل سندیزه حوزه د دغه زون کلیدی سیندیزه حوزه ده، د پلازمینې د زون پرمختیایی اداره چې له وړاندې را منځته شوی له هغې څخه د نورو زونونو د پرمختیایی ادارو لپاره د نمونه یی ماډل په توګه استفاده کیږی .
ختیځ	ننګرهار، لغمان، کنړ او نورستان	4,371,640	دغه زون له مرکزي زون سره وصل شوی او د افغانستان او پاکستان ترمنځ د کلیدي سوداګریز دهلیز په توګه فعالیت کوي. دغه زون سرشاره او پریمانه کر نیزو سرچینو لرونکې دی. ننګرهار منرالي سرچینې او نورستان د بنوالی اقلام لري. دغه زون کولی شي د کلیدي ترانزیتي واحد او د کرنیزو تولیداتو د پروسس مرکز په توګه فعالیت وکړي.
سویل ختیځ	پکتیا، خوست، لوګر، پکتیکا او غزني	3,222,428	دغه زون د کلیدي ترانزیتي واحد په توګه فعالیت کوي او د بنوالی عمده اقلام تولیدوي لکه جلغوزی.
جنوب	کندهار، هلمند، نیمروز، ارزګان او زابل	4,358,192	ددغه زون کلیدي سندیزه حوزه د هلمند سیند دی، زیاتې کرنیزې ځمکې لري، ایران او پاکستان ته د کلیدي ترانزیتي حوزې په توګه عمل کوي.
مرکز	بامیان، دایکندي او غور	2,022,789	دغه زون تر ټولو کوچنی زون دی؛ خو د مهم ترانسپورتي دهلیز په توګه فعالیت کوي،او له اوه زونونو څخه شپږ یې سره نښلوي.
لویدیځ	هرات، بادغیس او فراه	4,040,631	دغه زون د هریرود او هلمند سندیزو حوزو سره کډېږي ددغه زون کلیدي ځانګړنې د هرات په شاوخوا کې له تولیدي ساحو او له ایران او ترکمنستان سره سوداګري ده.
شمال	بلخ، سمنګان، جوزجان،سرپل او فاریاب	4,474,397	دغه زون یوازې د شمال له سندیزې حوزې سره اړیکه لري. کلیدي ځانګړنې یې له عمده کرنیزو ساحو،د ازبکستان سره له سوداګریزو اړیکو او د هایدروکاربن عمده زیرمې دي.

شمال ختیځ	کندز، تخار، بغلان او بدخشان	4,545,303	دغه زون د آمو سیند له سیندیزې حوزې سره اړیکه لري. کلیدي ځانګړنې یې زیاتې کرنیزې او له طبیعي سرچینو ډکې ځمکې دي.
ټولګه	۳۴و لایتونه	35,715,106	

د زون پرمختیایي اداري به یو ګډجوړښت ولري، چې په هغو کې به اړوند وزارتونه او همدارنګه(له دریو خپلواکو رییسانو سربېره)په سیمه کې د تر ټولو ستر ولایت د والي، ولسوال او ښاروال په ګډون د بورد درې دوراني غړي شامل وي. د زونونو استازي به په دوراني بنه ټاکل کېږي، چې په دې کار سره به ډېرو ولایتونو، ولسوالیو او ښاروالیو ته د استازیتوب فرصت برابر شي.

د زون پرمختیايي اداري به د والیانو، ولسوالانو او د ولایتونو، ولسوالیو، ښاروالیو او کلیو شوراګانو په ګډون له فرعي بنسټونو سره ښه همغږې کوي. د دغه ډول سیمه ییزه پرمختیایي بنسټونو جوړول د اقتصادي ودې لامل کېږي او په سیمه کې به د جغرافیاوي- اقتصادي ودې د بدلون او د سیمې ترمنځ د مثبت رقابت یو ډول رامنځته کړي. د هر زون پرمختیایي بنسټ به د یو دولتي شرکت په بنه په چټکۍ سره رامنځته شي، دغه چاره د ۱۳۹۷ هـ ش کال له پای ته رسیدو مخکې ترسره کېږي.

(۲) ولایتونه:

افغانستان ټول ۳۴ ولایتونه لري، چې د هر ولایت سیمه ییزه اداره‌ې مرکزي دولت استازیتوب کوي. د سیمه ییزه ادارو د قانون مطابق، هر ولایت د وګړیو (نفوس) د شمېر په تناسب او اقتصادي پراختیا پر بنسټ په لومړیو، دویمو او دریمو درجو سره درجه‌بندي شوي دي. له دغې ډلبندۍ څخه به داساسي سرچینو د تخصیص لپاره استفاده وشي. په همدې حال، د سیمه ییزه ارګانونو اداره په پام کې لري، چې د نفوسو د انډول رامنځته کولو په موخه، د ولایتونو او ولسوالیو د پولو د بیاځلي سنجولو لپاره یو بهیر پیل کړي، چې بودجوي او دسرچینو د تخصیص اغېزې به له ځان سره ولري.

د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکه اداره به د درجه بندۍ پر دغه سیسټم سربېره، په لاندې دریو کټه ګوریو کې ځینې معیارونه طرحه کړي: (۱) سیاسي شاخصونه: د بېلګې په ډول، د ولایتي شورای ټاکنې ترسره شوی دي، (۲) اقتصادي شاخصونه: د ملي ناخالص تولید کچه، د ودې نرخ، د سوداګریز وضعیت اقتصادي سروېګانې. (۳) ټولنیز شاخصونه: په ښوونځیو کې د ماشومانو سلنه، په ښوونځیو کې د کال د شمولیت منځنۍ کچه، روغتیایي شاخصونه او داسې نور. د معیارونو دغه دامتیاز ورکونې کارتونه به د هڅونې مالي مرستې د تخصیص لپاره د ارزونې د یوې برخې په توګه وکارول

په ولایتي مدیریت کې،د ولایتي حکومتولۍ له اړخه،په پراخه کچه توپیر لیدل کېږي. له بل لوري، د ځینو ولایتونو والیان د واکمنو حاکمانو او ځینې نور د بېلابېلو بنسټونو ترمنځ د همغږې کوونکیو په توګه عمل کوي. د ولایتي شوراګانو قانون پر بنسټ، منتخبې ولایتي شوراګانې د سیمه‌ییزې اداري پر کړنو د څارکوونکو په توګه عمل کوي.

په پام کې ده، چې د والیانو او نورو اجرائیوي چارواکو د فعالیتونو قانونیت او مشروعیت لپاره د سیمه ییزه ادارو پر قانون بیا کتنه وشي او د ۲۰۱۹ کال تر پایه پلې شي. دغه قانون به د والیانو، ولسوالانو او ملکانو، کلیدي مسؤلیتونه او دندې مشخصې کړي او د شوراګانو قانون تر څنګ به د یو حمایوي یا ملاتړي سند په توګه تطبیق شي.

(۳) ولسوالی:

په دې برخه کې به د ولسواليو په کچه د حکومتولۍ طريقې مطالعه شي. افغانستان په ټوله کې ۳۸۷ ولسوالۍ لري. د سيمه ييزه ادارو له قانون سره سم، دغه ولسوالۍ د نفوسو، چاپيريالي او ټولنيزو جوړښتونو پر بنسټ، په لومړيو، دويمو او درېيمو کټه ګوريو باندې وېشل شوي دي. دغه صنف بندي به د اساسي سرچينو د تخصيص په توګه د استفادې وړ وګرځي. خو د ولسواليو د فعاليتونو د سنجش او همدارنګه د هغوی لپاره د تشويقي بودجې د تخصيص په هدف به د ولايتونو لپاره د کټه ګورۍ له همغو معيارونو (لکه اقتصادي، سياسي او ټولنيزو شاخصونو) څخه استفاده وکړو.

سربېره پر دې، وړاندې کوو، چې د هيواد ټولې ولسوالۍ دې په لاندې ډلبندۍ ووېشل شي: (۱) ښاري (۲) نيمه ښاري (۳) ترانزيتي (۴) د طبيعي سرچينو لرونکې (۵) سرحدي. همدارنګه کولی شو له دغې صنف‌بندۍ څخه د ولسواليو د فعاليتونو د سنجولو لپاره،د يوې برخې په توګه ګټه پورته کړو. د بېلګې په توګه، سره له دې، چې يو ولسوال کولی شي هر ډول ولسوالۍ رهبري کړي، خو د هر ې ولسوالۍ‌لپاره ستراتيژۍ توپير کوي. د ښاري ولسواليو اړتياوې د طبيعي سرچينو لروونکو له اړتياوو څخه توپير لر ي. اروندې شوراګانې د ولسواليو د سيمه ييزه ادارو د ځارنې مسؤليت پر غاړه لري، چې په هغو کې ولسوالان، د درېيو واحدونو مسؤلين او د ولسواليو امنيتي او دفاعي مسؤ لان شاملېږي. لاندې د پورتنۍ کټه ګورۍ‌له مخې د هرې يوې لنډه يادونه شوې:

- **ښاري:** هغه ولسوالۍ، چې‌تر ټولو ډېر نفوس لري او د سرچينو تر ټولو ډېر تخصيص ته اړتيا لري.
- **نيمه‌ښاري:** دغه ولسوالۍ د ښاري ولسواليو په شاوخوا کې موقعيت لري او تر ډېره د خپلو نږدې ښاري ولسوالۍ فعاليتونو پورې تړلې دي.
- **ترانزيتي:** له دغو ولسو اليو څخه عموماً د ترانزيت لپاره استفاده کېږي‌او د زيات نفوس لرونکې نه دي.
- **د طبيعي سرچينو لروونکې:** دغه ولسوالۍ د طبيعي سرچينو پراخې زيرمې لري او د کانونو او پټروليم، کرنې، اوبو لګونې او مالدارۍ وزارتونو او چاپيريال ساتنې ادارې له لوري اضافي سرچينو ته اړتيا لري.
- **سرحدي:** دغه ولسوالۍ د نفوسو د راټوليدو له مرکزونو څخه ليرې دي او له پولو سره په ګاونډ کې موقعيت لري، چې کولی شي د ترانزيتي دهليزونو په توګه ښه رول ولوبوي. بعضې وختونه دغه ولسوالۍ د سر شاره طبيعی منابعو لرونکې وي، د ملي انسجام لپاره اړتيا ده دغو ولسواليو ته ځانګړې پاملرنه وشي.

موږ لږ تر لږه د ولسوالۍ په کچه د اداري مسؤ لانو دندې په پام کې نيسو. اوسمهال ډېری ولسوالانو خپل رول او نقش ته اداری رول په توګه فکر کوي. خو د هغوی په دندو کې لاندې موارد هم شامل دي:

- **اداري دندې:** چې د سيمې د خلکو اړيکو او ارتباطاتو ته شامليږی؛
- **د امنيت ټينګښت:** اړتياوې سنجول او له امنيتي بنسټونو سره همغږي؛
- **د عدالت ټينګښت:** ډاډ حاصلول چې په هره ولسوالۍ کې بايد د محکمې سيستم او د لويې ځارنوالۍ استازولي موجوده وي؛
- **د بازارونو پراختيا:** د ولسواليو د مرکزي بازارونو لپاره د سيمو پراختيا او همدارنګه د کليو او ولسواليو د مرکزونو ترمنځ د اړيکو ټينګښت؛
- **د خدماتو وړاندې کول:** د روغتيايي او تعليمي خدماتو وړاندې کولو په چاره کې د همغږي کوونکي په توګه عمل کوي.

(۴) ښاروالی:

افغانستان ۱۶۵ ښاروالی لري، چې په ۱۳۷۹هـ ش کال کې د ښاروالیو د تصویب شوي قانون له مخې اداره کېږي. همدارنګه ښاروالی‌یوازیني سیمه ییز بنسټونه دي، چې د عوایدو راټولولو حق ورکړل شوی دی. مونږ به د ښاروالیو په کچه د ډیرو مثبتو بدلونونو شاهدان اوسو.

- **قلعه نو (بادغیس):** دلته ښاروال د ښځو لپاره یو داسې‌سوداګریز مرکز ر غولی دی، چې په دې وروستیو کې د افغانستان اسلامي جمهوریت د جمهور رییس له‌خوا پرانستل شو. دغه سوداګریز مرکز په دوو پوړونو کې رغول شوی او په هغه کې د ښځینه پانګوالو لپاره ۴۶ دوکانونه جلا او تنظیم شوي شي.
- **میمنه (فاریاب):** دلته ښاروالی د ملي فستیوالونو او غونډو په څېر محفلونو لپاره یو پرانستی سالون رغولی دی. د دغه سالون جوړولو لپاره د میمنې ښار د ښاري پراختیا له بودجې څخه ۴ میلیونه افغانی لګول شوي دي.
- **چاریکار(پروان):** د چاریکار ښاروالی وړ دې بریالی شوې، چې د ښار کلیدي برخو کې د کثافت‌دانیو په ځای پرځای کولو سره، د جامدو کثافاتو راټولول، ښه مدیریت کړي.

له دې سره سره، د ښاري حکومتوالی ډیرې ستونزې په خپل ځای دي لومړی، د ښاروالیو موجوده ۱۳۷۹کال نافذ قانون ډېر زوړ دی چې په هغه کې د ښاروالیو او ښاروالانو مسؤلیتونه په کره توګه نه دي تشخیص شوي. موږ د ښاروالیو قانون پر نوې مسودې کار کوو او هیله مند یو، چې د ۲۰۱۸ کال له پایته رسیدو مخکې بشپړه شي. په دغه چاره کې د زون بندی په طرزالعمل کې بدلون هم شامل دی. اوسمهال ښاروالیو د اړوندو ښاري ناحیو لپاره تفصیلي طرحې جوړې کړي دي. په همدې حال کې، د کابل ښاروالی یوازې درېمه برخه تفصیلي او کره طرحې لري. موږ د بدلون نه منوونکې تفصیلي ډیزاین بهیر څخه وځو او د زون بندی یو انعطاف منوونکي بهیر پیلوو.
دویم، سره له دې، چې ښاروالیو ته د عوایدو لرلو واک ورکړل شوی، خو ځینې ښاروالی نه‌شي کولی، چې کافي عواید راټول او حتی د خپلو کارکوونکو تنخواوې ورکړي. د یادونې وړ ده، چې په دې اړه د قانون په بیا تسوید سره به موږ ښاروالیو ته د عایداتي سرچینې په توګه یو مالي ماډل هم چمتو کړو، چې د هغه پر بنسټ په ښه توګه اساسي خدمتونه وړاندې کړ ای شه
دریم، حتی هغه ښاروالی، چې ښه عاید ترلاسه کوي، د خدماتو وړاندې کولو بهیر یې کمزوری دی. کثافات ډېری وخت نه راټولېږي، سړکونو او اساسي بیخ‌بناوو پراختیا نده موندلې. په عین حال کې، باید اعتراف وکړو، چې زموږ ښاروالیو ته د ځینو هېوادنو په څېر د خدماتو وړاندې کولو لپاره صلاحیتونه نه‌دي ورکړل شوي. د بېلګې په توګه، د برېښنا خدمتونه د برېښنا شرکت له‌خوا وړاندې کېږي، د اوبو رسول د اوبو رسونې شرکت له‌خوا ترسره کېږي، امنیت د کورنیو چارو وزارت له‌خوا نیول کېږي او عدالت د لوی څارنوالۍاو سترې محکمې له‌خوا ټینګېږي.له همدې امله ښاروالیو ته د ورکړل شویو صلاحیتونو د حدودو په اړه غور کېږي او هغو ښاروالیو ته، چې ورتیا یې ښودلې، د لا زیات واک ورکولو لپاره‌یو داسې میکانیزم په پام کې لرو.
څلورم، موږ به په بشپړه روڼتیا او د مشارکتی حکومتوالی له اصولو سره‌سم، د ورتیا لرونکو ښاروالانو د هڅونې په موخه یوه اندازه مالي امکانات د ښاروالیو د تشویقي مالي مرستې په توګه ځانګړي کړو. د لازیاتو صلاحیتونو د تفویض لپاره به د سنجونې معیارونو عین چوکاټ (سیاسي، اقتصادي او ټولنیز) د ښاروالیو د ارزونې او د ښاروالی بودجې د تخصیص‌لپار ه هم د استفادې وړ وګرځ

پنځم، موږ باید د ښاروالیو د سرحدونو ټاکلو او نښه کولو موضوع هم په پام کې ونیسو. د ښاروالیو ډېری اوسنی پولې په تېرو لسیزو کې، هغه هم داسې مهال، چې د ښارونو نفوس څو برابره کم ؤ، ټاکل شوې دي. دا چې زموږ د ښاروالیو پولې ندي پراخې شوې، دغه حالت د شته څمکو په حدودو کې پراختیا له محدودیتونو سره مخ کړې،دغه موضوع په غیر ضروري ډول د کورنو د بیعود لوړیدو لامل شوې دی. د اراضی او د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې اداري باید د ښاروالیو د اوسنیو پولو د ارزونې او د اړتیا پر مهال د بیاځلي نښې ایښودنې پروګرام ترلاس لاندې ونیسي.

شپږم، د کابل ښاروالی د صلاحیتونو په اړه دی بیاځلي غور وشی. موږ به د هغې څانګړی وضعیت په نورو ښاروالیو کې لغو کړو. همدارنګه مونږ به د کابل ښاروالی صلاحیتونه غیر متمرکز او په څو حوزو تبدیل کړو، د کابل ښاروالی به په څو ښاروالیو تقسیم شی چې هر ه ښاروالی به څانګړې ښاروال ولري او په دی ډول به ښاروالی له خلکو سره له نژدی کار وکړي. د کابل والي به د همغږي کوونکي صلاحیت ولري او د مرکز زون د پراختیا اداره به د یوه پراختیایی بنسټ په ډول عمل وکړي. موږ به د ټولو ښکېلو لوریو د مسؤولیتونو او رولونو د مشخص والي په موخه، د ښاروالیو په نوي قانون کې نکوڅو وکیلان (دګزر وکیلان) او نورو سیمه ییزه جوړښتونو رول مشخص کړو.

اووم،موږ د ټولنیز کور پروګرام چمتو او ترتیبوو. د ښار او کور جوړولو وزارت باید په افغانستان کې د کور دغوښتنو په اړه یوه مطالعه ترسره او د ټولنیز کور پلان چمتو او ترتیب کړي. یاد وزارت به دغه پلان د نوي دولتي شرکت او یا هم د دولتي کور جوړونې تصدی شرکت له لارې تطبیق کړي.

(۵) کلي:

افغانستان د کلیو او محلاتو په کچه د ولسونو د پراخه ګډون په برخه کې ډېرې برياوی لري، دغه برياوی د ملي پیوستون پروګرام او د هغه د بدیل ولسي تړون پروګرام په پایله کې ترلاسه شوې دي،د دغو پروګرامونو په ترڅ کې موږ وکولای شول، چې د هېواد په ۳۴ ولایتونو کې له ۴۵۵۳۸ څخه زیاتو کلیو ته یو نیم میلیارد ډالره بلاعوضه مرسته چمتو کړو.

د ولسي تړون نوی پروګرام د دولت او ټولنې ترمنځ یوه ګډه ژمنه ده، چې په واقعیت کې د دولت د پرمختیایي لیدلوري د تحقق لپاره د بنسټ ډبره ګڼل کېږي. په ټولیز ډول، دغه پروګرام د مشروعیت او له څو ټوټو څخه د مخنیوي لپاره د دولت هڅه او هاند دی. ولسي تړون د ټولنیزو لومړیتوبونو پر بنسټ هر هېوادوال ته د اساسي خدمتونو وړاندې کولو لپاره یوه ژمنه ده. د لومړي ځل لپاره به د افغانستان ښاري او کلیوالي پرمختیایي پروګرامونه تر یوه چتر لاندې پلي شي. د افغانستان د ولسي تړون پروژه، د ولسي تړون لومړیتوب لرونکي ستر ملي پروګرام یوه برخه ده.

له همدې امله لازمه ده، چې د افغانستان له اقتصادي او سیاسي پرمختیا سره د مرستې لپاره، د ولسي تړون پروګرام جوړښت کې بدلون راشي. لومړی دا، چې که د ولسي تړون پروګرام پر یو دوامداره پروګرام بدل شي، باید د ولسي تړون چوکاټ، مالي ګټې د پروژو ارزونې بهیر د یوې برخې په توګه په پام کې ونیول شي. دویم، دغه پروګرام باید د هر کلي په سترو ګروپونو کې مدغم او دغو سترو ګروپونو لپاره لوپي بلاعوضه مرستې چمتو کړي.

دغه بهیر د ولسی تړون د پروګرام سره مرسته کوي چې تر څو د ولسوالیو، ولایتونو او د زون لوی پروګرامونه سره همغږي کړي درېم، دغه پروګرام باید د کرنې سکتور په ملاتړې طریقې کې بدلون راولي. دلته باید پروګرام له هغو پروژو څخه ملاتړ وکړي، چې د حبوباتو (لکه غنم) له کښت سره مرسته کوي، د امکان په صورت کې دې د تخمونو د تولید ښه‌والي، د هغو پر حاصل او همدارنګه د کرنیزو کوپراتیفونو جوړولو او ملاتړ تمرکز وکړي.

د هیواد د کلیو حکومتوالي د حکومتوالی د لاندې جوړښتونو له لارې اداره کېږي:

- **ملک:** د کلی په کچه د دولت یوازینی کارکوونکې لستازی دی. ملکان د مرینې او زېږون وثیقو د صادرولو په شمول، د کلیو د اداري چارو ترسره کولو مسؤلیت لري. دغه ملکان د ټولنې د پرمختیایي پروژو په پلي کولو کې کوم رول نه لري. ملکان د سیمه ییزه ارګانونو اداري له لوري د سیمې د پرمختیایي شوراګانو، مخورو او سپین ږیرو په مشوره ټاکل کېږي.
- **سیمه‌ییزه پرمختیایي شورا:** د کلي په کچه د استازیتوب یو بنسټ دی، چې د سیمې د پرمختیا پر پلان‌جوړونه، د سیمه ییزه پروژو پر تطبیق او د دولتي خدماتو وړاندې کولو باندې پر څارنه بوخته ده. د دغې شورا غړي د ولسي ټرون او ملي پیوستون پروګرامونو له لارې ټاکل کېږي.

د سیمه‌ییزې حکومتولی پر وړاندې شته ننګونې:

موږ د سیمه‌ییزې حکومتولی د پلي کول په چاره کې له یو لړ ننګونو سره مخ یو. دغه ننګونې په عمومي توګه په اساسي قانون کې د تعریف شویو اصولو له شتوالي څخه را څرګندېږي. موږ دغه ننګونې د حکومتولی او بیخبناوو(زیربنایي) ننګونو په توګه تشخیص کړې، چې په ټوله کې نهه د حکومتولی ننګونې او درې هم جوړښتي ننګونې دي او په لاندې توګه ورنه یادونه شوې ده:

د سیمه‌ییزې حکومتولی دننګونو لنډیز:

محدودیت	لنډیز
حکومتوالی	
(۱) د سیمه‌ییزې اداري حقوقي چوکاټ	د سیمه‌ییزې حکومتولی لپاره اوسنی قانون اساس(بستر) مناسب نه دی. په دې برخه کې اړوندو قوانینو: (۱) د سیمه ییزه ادارو قانون (۲) د ولایتي شوراګانو قانون(۳) د ښاروالیو قانون شاملېږي.
(۲) سیمه‌ییزې ټاکنې	ټاکنې باید د ولسوالیو او ښاروالیو په کچه ترسره شي. د ولسوالیو شوراګانو ټاکنې به د ۲۰۱۸ کال په پای کې ترسره شي. له هغه وروسته به د ښاروالیو قانون له مخې د ښاروالیو او د ښاروالیو مجلس ټاکنې هم وشي.
(۳) امنیت	له تاریخي پلوه، پولیس دفساد سر چینه او تل د خلکو نه رضایت لامل وه. موږ باید د کورنیو چارو وزارت ږ جوړښت له سره کتنه وکړو او پولیس بیاخلي وروزو، څو دندې یې له ترهګرۍ سره د مبارزې پر ځای، د هېوادوالو د امنیت او عدالت تامینولو ته رابدلې شي.
(۴) دقانون حاکمیت	د قانون حاکمیت ټینګښت د دولت له اساسي موخو څخه ده. دغې موخې ته رسېدل،د افغانستان په هر ولایت کې د قاضیانو او د لویې څارنوالی عادلو او وړ استازیو په شتوالي پورې تړلی ده.
(۵)د سیمه‌ییزې حکومتولی تمویل	شته قوانین یوازې ښاروالیو ته اجازه ورکوي، چې د خپلو خدمتونو په بدل کې عواید ولري، په داسې حال کې، چې په ولایتونو او ولسوالیو کې نور سیمه‌ییز بنسټونه عواید نه لري. د وخت په تېریدو سره به هڅه وکړو، چې سیمه ییزه بنسټونو ته د خپلو خدمتونو په بدل کې د عوایدو راټولولو اجازه ورکړل شي. له دې سربېره په پام کې لرو، چې د هر سیمه ییز بنسټ په کچه تشویقي مالي مرسته ځانګړې کړو.

(۶) **د ډلبندۍ(تقسیم بندي)ستراتیژي**	ولایتونه او ښاروالۍ د نفوسو او د هغوی د هر یو د اقتصاد په اړه د لومړنیو معلوماتو پر بنسټ ډلبندي کېږي. له دغې ډلبندۍ څخه به د تشویقي مالي بودجې د تخصیص لپاره استفاده وشي. خو موږ به دهرې سیمه‌ییزې اداري لپاره له دې څخه هم څو برابره تولیزه طرحه چمتو کړو، چې له هغې څخه د تشویقي مالي مرستی په برخه کې استفاده وشي. په دغه ډلبندۍ کې به سیاسي، اقتصادي او ټولنیز شاخصونه هم شامل وي.
(۷) **د خدمتونو وړاندې کول**	د خدمتونو وړاندې کولو اوسنۍ بڼه کارنده او اغېزناکه نه ده. موږ به د ولایتونو او ولسوالیو په کچه د خدماتو وړاندې کولو بڼې د تدریجي ښه‌والي په شمول په ټولو کچو کې د خدمتونو وړاندې کولو بڼې کې ښه والی راولو. په دغه موضوع کې د امنیت او عدالت ټینګښت، د روغتیایي خدماتو وړاندې کول، پوهنه او له فرهنګي ځایونو څخه ساتنه شاملېږي.
(۸) **ټولنیزګډون**	د ولایتي شوراګانو شتوالی د هېوادوالو ګډون ته زمینه برابروي. په دغه کال کې به موږ د ولسوالیو شوراګانې هم تشکیلوو او له داسې میکانیزمونو څخه به استفاده وکړو، چې پر بنسټ یې د ټولنیز ګډون په کچه او کیفیت کې ښه‌والی راشي. په دغې موضوع کې به د سیمه ییزه ادارو د فعالیتونو په اړه د هېوادوالو ارزونه هم شامله وي.
(۹) **انساني پانګه**	د اداری اصلاحاتو او ملکي خدماتو خپلواک کمیسیون به د سیمه‌ییزه ادارو کارکوونکو لپاره تخصصي روزنیز پروګرامونه او همدارنګه د هغوی د مسلکي تګلورې د پرمختګ لپاره د ولایتونو او ولسوالیو د ادارو چلوونکو د دوراني تبدیلې پروګرامونه چمتو کړي تر څو وکړای شي د مختلفو زونونو په کچه په دوراني ډول دندې تر سره کړي.
بیخ‌بناوې (زیربناوې)	
۱) **د حکومتولۍ بیخ‌بنسټونه(زیربناوې)**	په هره ولسوالۍ کې د قانون حاکمیت پراختیا، د امنیت ټینګښت او حکومتولۍ عملي کول د دولت حضور ته اړتیا لري. موږ باید په دې برخه کې اساسي بیخ‌بناوې چمتو کړو، چې له دې سره د نظامي ارګانونو د استازو حضور، د محکمو سیستمونه او د وزارتونو استازولي د سیمه‌ییزې حکومتولۍ په هره برخه کې مشخصه
(۲) **بیخ‌بنایي شتمنی**	▪ **برېښنا:** د برېښنا تأمین تر ټولو مهمه بیخ‌بنا(زیربناء) ګڼل کېږي. موږ په چټکۍ سره د افغانستان له برېښنا شبکې سره د هېواد د ټولو ولایتونو د نښلیدو په حال کې یو. یوازې د څو میاشتو په ترڅ کې نهه ولایتونه د افغانستان له برېښنا شبکې سره ونښلول شول. موږ پلان لرو، چې تر ۲۰۲۰ کال پورې ټول ولایتونه د افغانستان له برېښنا شبکې سره ونښلو. د دېرو لرو پرتو سیمو لپاره مو د غیر متصلو شبکو (له شبکې سره منفصل) ستراتیژۍ طرحه کړې ده. ▪ **ترانسپورټ:** اړتیا ده څو ټول ولایتونه د خوندي او آسانه ترانزیټي مسیرونو له لارې د هېواد له نورو سیمو سره ونښلول شي. دغه موضوع زموږ د مواصلاتي اتصال ستراتیژۍ له عمده عناصرو څخه ګڼل کېږي.
	▪ **ځمکه:** د ښاروالیو او کلیو پولې او سرحدونه باید په څرګنده توګه وټاکل او

(۳) د طبیعي سرچینو مدیریت	نښه کړای شي. د دغه اقدام له ترلاس لاندې نیولو پرته به ښاروالۍ د عوایدو راټولولو او یا د ښاري خدماتو وړاندې کولو وړتیا ونه‌لري. د افغانستان د ځمکې خپلواکه اداره باید د ۲۰۱۹ کال تر پایه ټولې پولې وټاکي او نښه یې کړي. ▪ **اوبه:** افغانستان پنځه عمده د اوبو حوزې او ۴۵ د اوبو مرستیالې سرچینې لري. د اوبو دغه حوزې باید د زون پرمختیایي ستراتیژۍ د یوې برخې په توګه په سم ډول اداره شي. ▪ **کانونه :** د کانونو تړونونه د مرکزي حکومت له‌خوا خو د هغو مدیریت په سیمه‌ییزه بڼه ترسره کېږي. موږ باید په ځانګړې توګه کان‌لرونکو ولسوالیو کې، د دغو سرچینو د اغېزناک مدیریت لپاره د کانونو او پټرولیم وزارت او اړوندو سیمه ییزه ادارو وړتیاوې لوړې کړو. ▪ **ځنګلونه:** د کانونو په څېر د ځنګلونو پانګې هم له‌مهمو طبیعي سرچینو څخه دي، چې په سیمه‌ییزه کچه اداره کېږي. موږ به د دغو سرچینو د اغېزناک مدیریت په موخه د اړوندو وزارتونو او سیمه ییزه ادارو وړتیاوې لوړې کړو.

موږ به د دغه ډول محدودیتونو د تدریجي له منځه وړلو لپاره یو چوکاټ طرحه کړو. کولی شو په نسبتاً کم وخت کې په دې برخه کې د اړتیا وړ پالیسي طرحه کړو، په احتمالي ډول به د حکومتولۍ پر وړاندې دمحدودیتونو له منځه وړلو بهیر په چټکۍ سره ترسره شي. خو د بیخ‌بنایي چارو پر وړاندې محدودیتوو د له منځه وړلو بهیر به په احتمالي توګه‌ورو وي. ځکه، چې د دولتي‌او سترو بیخ‌بنایي پروژ تطبیق به وخت وغواړي. د دغو محدودیتونو په اړه اړین تفصیلات په لاندې ډول وړاندې شوي دي:

د حکومتولۍ پر وړاندې شته ننګونې

▪ **د سیمه‌ییزې حکومتولۍ په برخه کې قانون‌جوړونه:** اوسمهال افغانستان د سیمه‌ییزې حکومتولۍ په برخه کې درې قانونه لري، چې سیمه‌ییزه حکومتولي تعریفوي. لومړی قانون دسیمه‌ییزې ادارې قانون دی، چې د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې ادارې او نورو سیمه ییزه ادارو مسولیت د سیمه ییزه حکومتولۍ په اړه تعریفوي.دا، چې دغه قانون څو لسیزې مخکې تدوین شوی، بیاکتنې ته اړتیا لري. دویم قانون، چې د ولایتي، ولسوالۍ او کلیو شوراګانو رول او مسؤلیتونه تعریفوي. دریم هم د ښاروالیو د ۱۳۷۹ کال قانون دی، چې د ښاروالیو دندې او مسؤلیتونه تشریح کوي. دغه قوانین به تر بیاکتنې وروسته نوي شي.

▪ **سیمه‌ییزې ټاکنې:** افغانستان یو متمرکز حکومتي نظام لري، په دې معنې، چې د والیانو د تقرر او ګوښه‌کیدو چارېد جمهور رئیس له خوا ترسره کېږي. دغه هبوادد ولایتي شوراګانو قانون تصویب کړی، چې پر بنسټ یې د ولایتي شوراګانو ټاکنې د تأیید وړ ګرځي او د هغه مطابق په ۲۰۱۸ کال کې د ولسوالیو شوراګانو ټاکنو له ترسره کیدو څخه وړاندوینه شوې ده. سربېره پر دې، د افغانستان اساسي قانون د حکمونو له مخې، د وخت په تېریدو سره، ښاروالان هم باید د ټاکنو له لارې غوره شي. دغه چاره په خپل ذات کې یو واحد سیستم

رامنځته کوي، چې د وخت په تېرېدو سره به د هغه په وسیله منتخب ښاروالاون او د ولسوالیو او ولایتي منتخبې شوراګانې ولرو، اما والیان او ولسوالان به د ولسمشر له خوا ټاکل کېږي.

- **امنیت:** د قانون پر حاکمیت سربېره، د امنیت ټینګښت هم د دولت له کلیدي مسوولیتونو څخه ګڼل کېږي. د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکه اداره به ټول امنیتي موضوعات له مرکزي امنیتي ارګانونو سره همغږي کوي.

- **د قانون حاکمیت:** په ټول هېواد کې د قانون حاکمیت عملي کولو او د عدالت ټینګښت څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره باید ټولو ولسوالیو کې هم د سترې محکمې او هم د لویې څارنوالۍ استازولۍ رامنځته شي. سره له دې، چې دغه ادارې له پخوا څخه د اړونده ادارو په تشکیلاتي جوړښت کې شاملې وې، خو د امنیتي ستونزو له امله تر اوسه ځینو ولسوالیو ته پرسونل نه دی استول شوی، له همدې امله په ټولو ولایتونو کې دسترې محکمې او لویې څارنوالۍ برخه کې د استازیو (کارکوونکیو) له ګمارنې څخه د ډاډ ترلاسه کولو لپاره باید په دغو ولسوالیو کې لازم امنیت ټینګ کړو.

- **مالي تمویل:** اوسني مالي سیستم سیمه ییزه ادارو ته اجازه نه ورکوي څو مالي وجه د خپلو اړوند ولایاتو، ولسوالیو او ښاروالۍ د پرمختیا لپاره را ټوله کړي. له همدې امله موږ د سیمه‌ییز مالي تمویل په برخه کې دوه بدلونونه عملي کوو: لومړی دا چې د سیمه ییزه‌ارګانونو خپلواکې ادارې په رهبرۍ مالي سرچینې د زون، ولایت، ولسوالۍ او ښاروالۍ په کچو کې تخصیصوو. دویم دا چې اوسني مالي قوانین او طرزالعملونه (له ښاروالیو پرته) په هیڅ ډول سره یوې سیمه‌ییزې ادارې ته د عوایدو ترلاسه کولو اجازه نه ورکوي. په هرحال، موږ به هڅه وکړو، چې په تدریجي ډول په مثبتو او سالمو بدلونونو سره د ولایتونو او ولسوالیو په شمول سیمه ییزه ادارو ته د عواید ترلاسه کولو اجازه ورکړو. د عواید ترلاسه کولو صلاحیت په هغه صورت کې تر لاسه کولې شي چې وضع شوي شرایط پوره کړي .

- **د سیمه‌ییزې ډلبندۍ استراتیژي:** د سیمه ییزې حکومتولۍ له قانون سره سم، هر ولایت، ولسوالۍ او ښاروالۍ په لومړۍ، دویمه او درېمه درجه باندې ډلبندي شوي. دغه ډلبندي د اړتیا وړ سرچینو په تخصیص کې د استفادې وړ ګرځي. له دغې ډلبندۍ سربېره به په بېلابېلو معیارونو سره د امتیاز ورکوونې یو کارت چمتو کړو، چې د هغه پر بنسټ د سیمه ییزې ادارې د امتیازاتو کچه وسنجول شي. د امتیاز ورکوونې له دغه کارت څخه به د سرچینو د تخصیص لپاره د سیمه ییزه ادارو د ډلبندۍ په موخه استفاده وشي.

- **د خدمتونو وړاندې کول:** اوس مهال یوازې مرکزي حکومتي ادارې او ښاروالۍ د خدمتونو وړاندې کولو صلاحیت لري. د وخت په تېرېدو سره به سیمه ییزه ادارو ته د عاید ترلاسه کولو صلاحیت په ورکولو سره، دغو ادارو ته د خدمتونو وړاندې کولو صلاحیت هم ورکړل شي.

- **ټولنیز ګډون:** ولایتي شوراګانې او همدارنګه به په نېږدې راتلوونکې کې د ولسوالیو شوراګانې هم په سیمه ییزه حکومتولۍ کې هېوادوالو ته د ګډون فرصت برابر کړي. په هرحال، موږ به داسې تګلارې په پام کې ونیسو، چې پر بنسټ یې وکولی شو د ټولنیز ګډون د بیاکتنې او راپور ورکوونې بهیرونو کې ښه‌والی راولو.

- **انساني پانګه:** د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کميسيون به د سيمه ييزې حکومتولۍ په برخه کې د ملکي خدمتونو د کدرونو روزنې لپاره، د يوه پروګرام طرحه‌چمتو او ترتيب کړي. همدارنګه به کميسيون په سيمه‌ييزو ادارو کې پر دنده‌بوختو د ملکي خدماتو کارکوونکو د مسلکي پرمختګ لپاره، له يوې سيمې څخه بلې ته د دوراني تبديلي يو پروګرام چمتو کړي.

بيخ‌بنسټيز ننګونې:

- **دحکومتولۍ بيخ‌بنا (زيربناء):** دولت بايد د ټول هېواد په کچه په هر ولايت کې د امنيت او عدالت د ټينګښت او د خدمتونو وړاندې کولو په موخه خپل حضور وساتي. له همدې امله به موږ د دغې چارې د تحقق په موخه، د سيمه‌ييز جوړښت پروګرام (Sub national Construction Program) طرحه کړو. د سيمه ييزه ارګانونو خپلواکه اداره به په دې برخه کې د اړتيا سنجونې يوه ارزونه ترسره کړي؛ خو د لازمو بيخ بناوو پلي کېدل د ښار او کورجوړونې وزارت پر غاړه وي.

- **بيخ‌بنسټيزې پانګې:** موږ به په دې برخه کې هر ولايت ته اساسي بيخ بنسټيزې پانګې چمتو کړو. په دغه چاره کې به د افغانستان له برېښنا شبکې سره د هر ولايت نښلول او يوه لويه‌لار وي، چې پر مټ يې يو ولايت له بل سره ونښلول شي، يوازې له همدې لارې ده، چې موږ به وکولی شو د افغانستان ولايتونه سره ونښلوو او د ترانسپورتي لېږد رالېږد او برېښنا لېږد مرکز په توګه خپل موقعيت ومومو.

- **د طبيعي سرچينو مديريت:** د طبيعي سرچينو اغېزناک مديريت له دغه ډول سرچينو څخه د پوهاوي او د هغو د مديريت په اړه د سيمه ييزه ادارو د دفترونو ورتياوو ته اړتيا لري. د افغانستان د ځمکې خپلواکه اداره بايد ژر ترژره د ولايتونو او ولسواليو د پولو ټاکلو او نښه کولو کار ترسره کړي. د اوبو او برېښنااو د کانونو او پټروليم وزارتونه بايد د طبيعي سرچينو (کان کيندنه او کرنه) په برخه کې لازياتې سرچينې ولسواليو ته ځانګړې کړي. د کرنې او اوبو لګولو وزارت بايد زموږ د ځنګلي شتمنيو د مديريت په بنه کې ښه والی راولي.

په لومړي ګام کې، شته ننګونې دغه ټکی بيانوي، چې افغان حکومت تر اوسه په دی ندې توانېدلی، چې په ځينو ولسواليو کې حکومتولي عملي کړي. په نتيجه کې د قانون حاکميت، د امنيت ټينګښت، د خدماتو وړاندې کولو او ټولنيز ګډون موضوع ګانې د افغانستان په ډېری ولايتونو کې نه دي پلي شوي. نادولتي لوبغاړي هڅه کوي، چې د قدرت خلا چې دولت ندې توانيدلې ډکه کړي. په پام کې لرو، چې په تدريجي ډول د حکومتولۍ او د بيخ بنايي چارو پر وړاندې ټولې ننګونې له منځه يوسو.

د سيمه‌ييزې حکومتولۍ حقوقي چوکاټ:

د سيمه‌ييزې حکومتولۍ په برخه کې د ټولو مسؤلو بنسټونو او ادارو د دندو او مقررو تشخيص‌لپاره يو ټوليز حقوقي چوکاټ ته اړتيا ده. اوس مهال افغانستان د سيمه‌ييزې حکومتولۍ په برخه کې درې قانونه لري، چې سيمه‌ييزه حکومتولي تعريفوي. لومړی قانون د سيمه‌ييزې اداري قانون دی، چې د سيمه‌ييزې حکومتولۍ پر وړاندې د مرکزي اداري او نورو سيمه ييزه ادارو مسؤليتونه تعريفوي. دا، چې دغه قانون څو لسيزې مخکې تدوين شوی، بياکتنې ته اړتيا لري. دويم قانون، د ولايتي شوراګانو قانون دی، چې په ٥ ورستيو کې تصويب شوی دی او ددغو شورا ګانو د چوکاټ څرنګوالې تشريح کوي. دريم قانون هم د ښاروالیو د ١٣٧٩هـ ش کال قانون دی، چې د ښاروالیو دندې او مسؤليتونه تشريح کوي. دغه قوانين به تر بياکتنې وروسته نوي شي. دوه وروستي قانونونه د بياکتنې او نوي کيدو په حال کې دي.

د ولايتونو او ولسواليو په کچه، د بېلابېلو اداري واحدونو د مسؤليتونو او دندو د تعريف په اړه کوم ترتيب شوی قانون يا مقرره نشته. د دغې عمده لامل د افغان حکومت د متمرکزوالي تاريخي جوړښت دی، چې پر بنسټ يې پخوا سيمه‌ييزې حکومتي اداري يوازې د کورنيو چارو وزارت له‌خوا اداره کيدې.

موږ به د سيمه‌ييزې حکومتولۍ جوړښتونو د مناسب پرمختګ لپاره دوه قوانين (د سيمه ييزې اداری قانون او د ښاروالیو قانون) بيا کتنه او د سيمه ييزه شوراګانو قانون به تسويد کړو، د ښاروالۍ قانون په برخه کې به د پنځه هيوادونو د پنځو ښاروليو موډل په پراخه توګه مطالعه کړو او د ښاروالۍ په نوي قانون کې به د ښاروالۍ په اداری جوړښت، پلان‌جوړونې، له ځمکې څخه د استفادې، مالي ميکانيزمونه، د بيخ‌بناوو چمتو کولو تګلارو او د خدماتو وړاندې کولو ميکانيزمونو کې بدلونونه را منځته کړو.

موږ به په ځانګړې ډول نوي قوانين، د شوراګانو قانون د سيمه ييزه ادارو قانون چې د ولايت او ولسوالۍ د اداری دندې او مسؤليتونه په بر کې نيسي تصويب کړو. د شوراګانو قانون، ولايتی، ولسوالی، د قريې شورا او ښاروالیو ته شامليږی او همدارنګه به د ولسواليو شورا راټلونکيو ټاکنو ته يو چوکاټ را منځته کړي. دوه نور قانونه به د ولايتونو او ولسواليو په کچه د مسؤلينو دندې او مسؤليتونه تعريف کړي .

د حکومت اړتيا وړ اصلاحات:

د دغې پاليسۍ دپلي کېدو لپاره په حکومت کې‌يو لړ اصلاحاتو ته اړتيا ده. تر ټولو د اړتيا وړ اصلاح، د مرکزي حکومت د وزارتونو او ولايتي ادارو د اړيکو بياځلي تعريف دی. په لومړي ګام کې د داسې يو موډل په لټه کې يو، چې په هغه د مرکزي حکومت وزارتونه پر پاليسۍ جوړلو تمرکز ولري، زون پرمختيايي اداری به د پروژو د پلي کيدو مسؤلې وي او سيمه‌ييزې اداري به د همغږي کوونکو رول پر غاړه ولري. تمه کېږي، چې د وخت په تېريدو سره سيمه‌ييزې اداری د عوايدو په زياتوالي او په مستقيم ډول د پروژو په پلي کيدو کې د پام وړ رول ولري.

په دويم ګام کې، به موږ د جمهوري رياست، سيمه ييزه ادارو او د سيمه ييزه ارګانونو خپلواکې اداری، د واحدونو ترمنځ اړيکې په پام کې ونيسو. جمهوري رياست د سيمه ييزه ارګانونو خپلواکې اداری له لارې سيمه‌ييزې اداری اداره کوي. د سيمه ييزه ارګانونو خپلواکه اداره، له کورنيو چارو وزارت څخه د ملکي برخې په را جلا کولو، په ۲۰۰۷ کال کې رامنځته شوه. دغه اداره ۳ معينيتونه، ۱۹ رياسته، او شپږ ملی پروګرامونه د سيمه‌ييزې حکومتولۍ لپاره لري. په سيمه ييزه کچه ياده اداره ۳۴ د واليانو دفترونه، ۳۸۷ د ولسواليو دفترونه، ۱۶۵ ښاروالی او ۳۴ ولايتي شوراګانې لري.

په پام کې ده، چې د وخت په تېريدو سره سيمه ييزه ادارو ته لازياته خپلواکی ورکړل شي که څه هم دغه خپلواکي بايد د هڅونې جوړښتونو سره په مطابقت کې وي. که دغه کار په سمه توګه ترسره نه‌شي، زياته خپلواکي کولی شي داسې ننګونې رامنځته کړي، چې افغانستان له هغې سره د غير متمرکز کولو په پروسه کې مخ وه.

په پايله کې به دغه ستراتيژۍ هغه معيارونه رامنځته کوي، چې پر مټ يې سيمه‌ييزې اداری ارزول کېږي. ښاروالی، ولسوالۍ او ولايتونه به د تشويقي مالي مرستې له لارې له دغو معيارونو سره د عياريدو په موخه لازمه مالي مرسته ترلاسه کړي. موږ به له دی پروسې څخه د ښاروالانو ټاکنو د تشخيص په موخه، څرنګه، چې په اساسي قانون کې صراحت لري، ګټه واخلو. که چېرې سيمه‌ييزې اداری زياته خپلواکي ترلاسه ک ي، په اصل کې به دغه بهير دسيمه ييزه ارګانونو خپلواکې اداری د تشکيل د کموالي لا مل

په عين حال کې، د سيمه ييزه ارګانونو اداره بايد په سيمه ييزه کچه دحکومت اساسي دندو پلي کېدلو په خاطر، وړتياوې لوړې کړي، ځينې دغه دندې لکه د جمهوري رياست اداري کنټرول (د سيمه ييزه ارګانونو اداری له‌خوا) د تطبيق په برخه کې اصلي مسووليت لري. د سيمه ييزه ارګانونو خپلواکه اداره به د امنيت او د هېوادوالو حقونو د ټينګښت او د يو

مارکیټ رامنځته کولو په څېر د نورو مسؤلیتونو ترسره کولو په برخه کې تر ډېره د یو همغږی کوونکې او د آسانچاري رول ولوبوي. خو دغه دندې باید د سیمه ییزه‌ارګانونو خپلواکې اداري دسرچینو او تشکیل د پراختیا لامل نه

وړاندیزونه/وروستي قدمونه

دغه تګلاره هغه ستراتیژي بیانوي، چې د افغانستان د سیمه ییزه ادارو د کړنو ښه والي لپاره ورنه استفاده کېږي. موږ خپل وړاندېزونه په اوو کلیدي برخو کې بیانوو:

(۱) د هرې سیمه‌ییزې اداري د مسؤلیتونو دمشخصولو په موخه د اړتیا وړ قوانینو طرحه (۲) د قانون حاکمیت او له فساد سره د مبارزې عالي شورا تر سیوري لاندې د سیمه‌ییزې حکومتولی د یوې کمیټې رامنځته کول (۳) د ولایتونو او ولسوالیو د پولو د تشخیص په اړه د ملي مشورې بهیر رامنځته کول (۴) په هره اړونده زون کې د پروژو د پراختیا او تطبیق په موخه د اووزونونو پرمختیایي ادارو رامنځته کول (۵) د تشویقي مالي مرستې، اضافه کاری او سیمه ییزه ادارو ته د عوایدو زیاتلو اجازې ورکول په شمول د سیمه ییزه مالي اصلاحاتو تطبیق (۶) د افغانستان په هره ولسوالی کې د حکومت له شتون څخه ډاډ په موخه د یوې سیمه ییزې رغنیزې پروژې رامنځته کول (۷) د یوې سیمه‌ یي ې بشري سرچینې د پراختیایي پروګرام رامنځته کول. نور جزئیات په لاندې ډول دي:

- **د اړتیا وړ سیمه ییزه قوانینو تسوید:** د سیمه ییزه اداري او ښاروالیو قوانینو بیا کتنه او د سیمه ییزه شوراګانو د قانون تسوید به لاندې اړونده موضوع ګانې روښانه کړي: (۱) د ټولو سیمه ییزه کارکوونکو د دندو او مسؤلیتونو روښانه کول (۲) د ولایتونو او ښاروالی دډلبندی لپاره یو نوی چوکاټ تهیه کول (۳) د زونونو، ولایتونو،ؤ د ولسوالیو په کچه د هڅونې مالي بودجې رامنځته کولو د قوانینو بنسټیزول او ترتیب.

- **د سیمه‌ییزې حکومتولی کمیټې تشکیل:** د سیمه ییزه‌ارګانونو خپلواکه اداره به په ۱۳۹۷ مالي کال کې د سیمه ییزه حکومتولی په اړه د قانون د حاکمیت او اداري فساد سره د مبارزې عالي شورا تر نظر لاندې رامنځته کړي، د دغې کمیټې ریاست به د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې اداري له لورې مخته وړل کېږي او غړي به یې: د مالیې، اقتصاد، د کلیو بیارغاونې او پراختیا، ښار او کور جوړولو وزارتونه، د ځمکې خپلواکه اداره او د اداري اصلاحاتو او ملکي خدمتونو خپلواک کمیسیون وي. دغه کمیټه به د قانون د حاکمیت او له اداري فساد سره د مبارزې عالي شورا ته د حکومتولی اړوندې ستونزې، ځایي رغنیزې موضوع ګانې، تشویقي مالي مرستې او اوسنې وړاندېزونه مشخص کړي.

- **د ولایتونو او ولسوالیو د پولو د بیاځلي مشخصولو په اړه د ملي مشورتي بهیر ترسره کیدل:** اوس مهال د سرحدونو په نقشه کې د ولایتونو او ولسوالیو تر منځ د نفوسو توازن وجود نه لري. د سیمه‌ییز ه ارګانو خپلواکه اداره باید د ولایتونو او ولسوالیو پولې او د نفوسو د مساواتو اصل معلوممولو په مقصد د ذیدخله خواو سره مشورتي بهیر پیل کړي. د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکه اداره باید په دې موخه ادارو ته معیارونه او معیاري بهیرونه چمتو کړي. دغه اداره باید د ولایتونو او ولسوالیو ترمنځ د سرچینو د تخصیص په برخه کې د تر ټولو کم نفوس او مساوات معیارونه په پام کې ونیسي. له دې سربېره د ځمکې او سیمه ییزه‌ارګانونو خپلواکې اداري باید د ښاروالیو بیاځلي تقسیم بندي پیل کړي.

- **د زون پرمختیایي ادارو رامنځته کول:** موږ به په اقتصادي پلان جوړونه او همغږۍ کې د ښه والي راوړلو په موخه، اوه د زون پرمختیایي اداري جوړې کړو. دغه د زون پرمختیایي اداري به د جلا اداري واحد په توګه نه؛ بلکې د دولتي شرکتونو په بڼه رامنځته شي. د زون پرمختیایي اداري به خپل فعالیتونه له وزارتونو او سیمه ییزه ادارو سره همغږي کړي. د زون پرمختیایي ادارو یو کلیدي هدف له تطبیق څخه د پالیسۍ جلا کول له عملیاتي برخې څخه دي، یعني داچې اړوند وزارتونه به په پالیسۍ جوړونه تمرکز ولري او د زون پرمختیایي اداري به د پروژو پر پلي کولو تمرکز ولري.

- **د سیمه‌ییزو مالي اصلاحاتو تطبیق:** په سیمه‌ییزه کچه د اصلاحاتو رامنځته کولو د هڅونې لپاره به د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې اداري په رهبرۍ درې ډوله تشویقي مالي مرستې ترتیب شي:
(۱) د زون مالي تشویقي مرسته (۲) ولایتي تشویقي مرسته (۳) د ولسوالي مالي تشویقي مرسته. دغه مالي وجوهات به دسیمه ییزه ادارو له خوا د مشخصو وړاندې شوو پروپوزلونو پر بنسټ ځانګړي شي. دغه بهیر داسې دی، چې هره سیمه‌ییزه اداره به د خپلو پروژو پروپوزلونه د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکې اداري ته وړاندې کړي، وروسته به دغه اداره پروپوزلونه د بودجې د تخصیص له وړاندېز سره د قانون حاکمیت او له فساد سره د مبارزې عالي شورا ته وړاندې کړي. د وخت په تېرېدو سره به داسې موډلونه پلي کړو، چې پر مټ یې ولایتونه او ولسوالۍ وکولی شي خپل عواید زیات کړي. د عوایدو د زیاتوالي وړتیا په بېلابېلو لاملونو پورې تړاو لري (سیاسي، اقتصادي او ټولنیز) د مالیې وزارت او د قانون د حاکمیت او اداری فساد سره د مبارزې عالی شورا له‌خوا به منظورېږي.

- **د سیمه‌ییزې حکومتولۍ د رغانیزو پروژو رامنځته کول**: موږ به په ولسوالیو کې د حکومت له شتوالي څخه د ډاډ ترلاسه کولو په موخه، د ۱۳۹۷ کال تر پایه د ښار او کور جوړولو وزارت پر مټ یوه رغنیزه پروژه جوړه کړو. د سیمه ییزه ارګانونو خپلواکه اداره به خپلې غوښتنې او اړتیاوې وړاندې او د اړتیا وړ پروژو د تشخیص او تطبیق په برخه کې به د ښار او کور جوړلو له وزارت سره همغږي وکړي. ددغې پروژې هدف په هره ولسوالۍ کې د حکومت له موجودیت څخه د ډاډ ترلاسه کول دی.

- **د سیمه‌ییزه بشري سرچینو د پرمختیا پروګرام رامنځته کول:** موږ به د ۱۳۹۷ کال له پای ته رسیدو مخکې د ملکي خدماتو هغو کارکوونکو ته، چې د سیمه‌ییزې حکومتولۍ په جوړښت کې کار کوي، د مسلکي پرمختګ مسیر اړونده روزنیز پروګرام وړاندې کړو. دا به یو د وړاندوینې وړ مسلکي پرمختګ یو داسې مسیر رامنځته کړي، چې د ملکي خدمتونو کارکوونکي به وکولې شي په مختلفو سیمه ییزه ادارو کې کار وکړي. دغه روزنیز پروګرام کې باید د ښځو له پرمختګ څخه د ملاتړ برخه هم شامله وي.

د دغو بدلونونو عملي کول به ننګوونکي وي؛ خو که په سم ډول پلي شي، دا وړتیاوې به ولري، چې د افغانستان په کچه د خدماتو په وړاندې کولو او حکومتولي کې ښه‌والی راولي. دغه سند د سیمه‌ییزې حکومتولۍ ښه‌والي لپاره د لارې نقشه وړاندې کړی ده. د سیمه‌ییزې حکومتولۍ شته جوړښت، د خدماتو وړاندې کولو د ښه‌والي پر وړاندې خنډونه‌او د حکومتولۍ او بیخ بناو د پراختیا په وړاندې د خنډونوله منځه وړلو لپاره تګلارې او د خدماتو جوړښت تر بحث لاندې نیسو څو افغانانو ته د ښو خدماتو له وړاندې کولو څخه ډاډ ورکړل شي.

د قانون حاکمیت او له اداري فساد سره د مبارزې عالي شورا د حکومتولۍ کمېټه به د افغانستان اسلامي جمهوریت د کابینې له خوا د دغې پالیسۍ له منظورۍ یوه اوونۍ وروسته، د قانون حاکمیت او له اداري فساد سره د مبارزې عالي شورا ته یو داسې تطبیقي پلان وړاندې ک ي، چې په کې به د فعالیتونو په اړه بشپړ وضاحت او همدارنګه د هغو د تطبیق زماني موده هم شامله وي.